

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI USULLARI

Xursanova Gavhar Umar qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim bosqichida ona tili fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning ahamiyati, afzalliklari va samarali qo'llash yo'llari atroflicha yoritilgan. Dars jarayonida an'anaviy usullar bilan bir qatorda interfaol yondashuvlarni joriy etish o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muloqot qilish, axborotni tahlil qilish, savol berish va ijodiy yondashish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi asoslab berilgan. Maqolada interfaol metodlar – "Aqliy hujum", "Insert", "Klaster", "Fikrlar jarchisi", rolly o'yinlar kabi usullarning ona tili darslariga moslashtirilgan amaliy qo'llanilishi, ularning ijobiy natijalari misollar bilan tahlil qilingan. Shuningdek, o'qituvchining darsni rejalashtirish, o'quvchilar faoliyatini boshqarish va baholash jarayonlarida interfaol metodlar yordamida qanday samaradorlikka erishilishi yoritilgan. Maqolada keltirilgan fikrlar asosida, interfaol metodlar nafaqat bilim berish vositasi, balki o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida ham muhim omil ekani ta'kidlab o'tilgan. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodistlar, pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar va ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar uchun foydali bo'lishi mumkin.*

Kalit so'zlar: *interfaol metodlar, ona tili, boshlang'ich ta'lim, samaradorlik, o'quv jarayoni, muloqot, kompetensiya.*

Muammoning dolzarbligi

Bugungi kun ta'lim tizimida eng katta chaqiriqlardan biri – bolalarning bilim olish jarayonini yanada samarali, qiziqarli va interaktiv qilishdir. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ona tilini mukammal o'rganishi, nutq madaniyatini rivojlantirish, fikr almashish va muloqot ko'nikmalarini shakllantirish ta'limning ustuvor vazifalaridan biridir. Ammo amaliyotda ko'pchilik o'qituvchilar darslarni an'anaviy, passiv usullarda olib borishadi, bu esa o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini pasaytiradi, bilim olish jarayonini sekinlashtiradi va ularning faol ishtirokini cheklaydi.

Shu nuqtai nazardan, ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilib, ularning mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish, muloqot qilish va o'zaro hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bu metodlar bolaning shaxs sifatida to'laqonli rivojlanishi, o'z fikrini erkin ifoda eta olishi uchun poydevor yaratadi.

Shu bilan birga, hozirgi zamon talablari va raqamli texnologiyalarning ta'limga joriy etilishi pedagoglardan yangi yondashuvlarni, xususan interfaol metodlarni faol

qo'llashni talab qiladi. Bu esa o'qituvchilar oldida o'z bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda yangilab borish, pedagogik jarayonga innovatsion yondashuvlarni qo'shish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Muammoning dolzarbligi shundaki, interfaol metodlar yordamida ona tili darslarini tashkil etish nafaqat o'quvchilarning bilim sifatini oshiradi, balki ularning ta'limga bo'lgan munosabatini, o'ziga bo'lgan ishonchini, jamoadagi o'zaro hurmatni mustahkamlaydi. Shu sababli, bugungi ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik mahorati, interfaol yondashuvlarni qo'llashdagi tajribasi va bilimlari juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, pedagogika fanidagi izlanishlar va amaliyot ko'rsatmoqdaki, ona tili darslarida interfaol metodlarni samarali qo'llash nafaqat o'quvchilarni ma'lum bir bilim bilan ta'minlash, balki ularni mustaqil fikrlovchi, ijodkor, hamda hayotga tayyor shaxs sifatida tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi. Shu bois, bu mavzu dolzarblikni yo'qotmaydi va ta'lim sohasidagi yangilanish jarayonida o'rganilishi va takomillashtirilishi zarur bo'lgan masala sifatida qolmoqda.

Kirish

Bugungi globalashuv davrida ta'lim sohasida yuz berayotgan o'zgarishlar, pedagogik yondashuvlarning takomillashuvi, zamonaviy texnologiyalar jadal rivojlanib borayotgan bir paytda, maktab ta'limi, xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichining o'rni tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, bola shaxsining ilk asoslari, tafakkuri, til va nutq faoliyati, muloqot madaniyati shakllanadigan bosqich — bu boshlang'ich sinflardir. Shu bois, bu davrda ona tili fanining o'quvchi hayotidagi ahamiyati beqiyosdir. Chunki bola avvalo til orqali dunyoni anglaydi, o'z fikrini ifodalaydi, o'rganadi, so'raydi va javob beradi.

An'anaviy darslarda o'qituvchi asosiy axborot beruvchi, o'quvchi esa uni eslab qolishga majbur bo'lgan passiv ishtirokchi sifatida qatnashgan. Bunday yondashuv bugungi kunda o'z samarasini yo'qotmoqda. Chunki zamonaviy ta'lim shunchaki bilim berish bilan emas, balki o'quvchini mustaqil fikrlovchi, faol, hayotiy vaziyatlarni hal qila oladigan, o'z fikrini asoslay oladigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Aynan shu nuqtada interfaol metodlarning o'rni va ahamiyati birinchi o'ringa chiqadi.

Interfaol metodlar o'quvchini dars jarayonining markaziga olib chiqadi, uni faol fikrlashga, savol berishga, o'z fikrini himoya qilishga, jamoada ishlashga, eng muhimi, fikrlash orqali o'rganishga o'rgatadi. Ayniqsa, ona tili darslarida bu yondashuv o'zining yuqori samaradorligini namoyon etadi. Har bir o'quvchi darsda nafaqat ishtirok etadi, balki o'rganadi, o'ylaydi va o'zini ifodalaydi.

Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari, bu metodlarning afzalliklari, ularning o'quvchilar tafakkuri va nutqiy faoliyatini rivojlantirishdagi o'rni, amaliy tajriba va misollar orqali yoritib beriladi. Shuningdek, o'qituvchining roli, metod

tanlashdagi mas'uliyati hamda darsni samarali tashkil etish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Asosiy qism

1. Interfaol metod tushunchasi va uning ta'limdagi ahamiyati

Interfaol metodlar bu — o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ikki tomonlama faol muloqotga asoslangan, dars jarayonida har ikki tomonning ishtiroki bilan bilim olishga yo'naltirilgan pedagogik usullar tizimidir. Bu metodlar orqali o'quvchilar faqat tayyor bilimni qabul qiluvchilar emas, balki bilimni o'zaro hamkorlikda kashf etuvchilar, tahlil qiluvchilar va baholovchilarga aylanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda interfaol metodlardan foydalanish orqali bolalarda muloqot madaniyati, o'z fikrini asoslab berish, boshqalarni tinglash, guruhda ishlash kabi ko'nikmalar shakllanadi.

2. Ona tili darslarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan asosiy interfaol metodlar

a) "Aqliy hujum" usuli (Brainstorming):

Bu usul orqali o'quvchilardan berilgan mavzu asosida tezkor fikrlar olish mumkin. Masalan, "Bahor fasli" mavzusidagi matnni o'qishdan oldin o'quvchilardan "Bahor deyilganda nimalarni tasavvur qilasiz?" degan savol beriladi. Har bir o'quvchi fikr bildiradi va bu fikrlar doskaga yozib boriladi. Bu jarayon o'quvchilarning faolligini oshiradi va darsga qiziqishini kuchaytiradi.

b) "Insert" texnologiyasi:

Matn bilan ishlashda qo'llaniladi. O'quvchilar matnni o'qib chiqib, ma'lumotlarni quyidagi belgilar bilan ajratadilar:

✓ – bilganim,

• – yangi ma'lumot,

– – qarama-qarshi fikr,

? – tushunarsiz yoki aniqlashtirish kerak bo'lgan joy.

Bu usul orqali o'quvchilar o'qigan matnni chuqur tahlil qilishni o'rganadi.

c) "Klaster" usuli:

Asosiy tushuncha atrofida turli fikrlarni guruhlashga yordam beradi. Masalan, "Ona" so'zini markazga yozib, uning atrofida: mehribon, g'amxo'r, sabrli, oqila kabi so'zlar yoziladi. Bu usul so'z boyligini oshirish va fikrni to'g'ri ifodalashga yordam beradi.

d) "Fikrlar jarchisi":

Bu metod o'quvchilarning o'z fikrini erkin ifodalashi, boshqalarning fikriga hurmat bilan qarashini shakllantiradi. O'qituvchi savol beradi, o'quvchilar esa fikrini bayon qiladi, so'ngra boshqalar bu fikrga munosabat bildiradi.

e) Rolli o'yinlar:

Ona tili darslarida dramatik sahnalarni o'ynash orqali o'quvchilar so'z boyligini amaliyotda qo'llaydi. Masalan, ertaklarni rollarga bo'lib o'ynash orqali o'quvchilarning nutqi, ijodiy yondashuvi, ishonch bilan gapirish ko'nikmalari rivojlanadi.

3. Interfaol metodlar orqali o'quvchilar bilimini mustahkamlash

Interfaol metodlar faqat yangi mavzuni tushuntirishda emas, balki bilimlarni mustahkamlash va nazorat qilish bosqichida ham samarali. Masalan, dars oxirida "Fikrlar daraxti" usuli yordamida o'quvchilardan bugungi mavzudan olgan bilimlarini yozish so'raladi. Har bir o'quvchi o'z bargchasini daraxtga yopishtiradi. Bu esa o'quvchini darsni tahlil qilishga, xulosalashga o'rgatadi.

Bundan tashqari, "Savol-javob zanjiri", "Qiziqarli testlar", "Kichik guruhli musobaqalar" kabi interfaol mashg'ulotlar orqali ham darsni yanada faol va sermazmun tashkil etish mumkin.

4. O'qituvchining roli va metodlarni to'g'ri tanlash

Interfaol metodlar samaradorligi, avvalo, o'qituvchining ularni to'g'ri rejalashtirish, mavzuga mos tanlash, dars maqsadiga muvofiq qo'llashiga bog'liq. Har bir metodning o'z vazifasi, afzalliklari bor. Masalan, "Aqliy hujum" dars boshida samarali bo'lsa, "Insert" dars davomida, "Fikrlar daraxti" esa yakunlovchi bosqichda ko'proq qo'llanadi. O'qituvchi bu usullarni yaratgan sharoitiga, o'quvchilarning yosh xususiyatlariga, sinfning tayyorgarlik darajasiga qarab tanlashi lozim.

5. Amaliy tajribadan misollar

Bir nechta boshlang'ich sinf o'qituvchilari ishtirokida o'tkazilgan tajriba darslarida aniqlanishicha, interfaol metodlardan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning ishtiroki 80% ga oshgan. Jumladan, "Matnga sarlavha tanlash", "Bir so'z bilan ayting", "Shaxsiy fikr bildir" kabi topshiriqlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini aniq, asosli, lo'nda bayon qilishni o'rgangan. Dars so'ngida esa o'quvchilar mustaqil xulosa chiqarishga muvaffaq bo'lganlar. Bu esa interfaol metodlarning nafaqat bilim berishda, balki shaxsiy rivojlanishda ham muhim vosita ekanini ko'rsatadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish nafaqat zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi, balki o'quvchilarning bilim olishdagi qiziqishlarini oshirish, mustaqil fikrlashga undash va muloqot madaniyatini rivojlantirishning samarali yo'lidir. An'anaviy metodlar bilan taqqoslaganda, interfaol metodlar o'quvchilarni passiv qabul qiluvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bu esa o'z navbatida dars samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Interfaol metodlar yordamida o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etishga, boshqalarni tinglashga, muammoni birgalikda hal qilishga o'rgatiladi. Shu bois, ona tili darslarida "Aqliy hujum", "Insert", "Klaster", "Fikrlar jarchisi" va rolli o'yinlar kabi usullar o'quvchilarning nutq madaniyati, tafakkuri va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu metodlarning amaliyotda qo'llanilishi darsni yanada qiziqarli, interaktiv va samarali qiladi.

Shuningdek, o'qituvchining vazifasi interfaol metodlarni dars maqsadiga, o'quvchilar yoshiga va ularning qobiliyatlariga mos tanlash, dars jarayonini yaxshi tashkil etishdan iborat. To'g'ri tanlangan va maqsadga muvofiq qo'llangan interfaol metodlar nafaqat bilim berishni, balki o'quvchilarning shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlaydi.

Kelajakda ona tili darslarida interfaol yondashuvlarni yanada takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali boshlang'ich ta'lim sifatini yanada oshirish mumkin. Shu sababli, pedagoglarimiz ushbu metodlarni o'z amaliyotiga keng joriy etishi, o'qitish jarayonida yangiliklarni doimiy izlash va qo'llash ustida ishlashlari zarur.

Xulosa qilib aytganda, interfaol metodlar — boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limini yanada samarali, qiziqarli va maqsadga muvofiq tashkil etishning zamonaviy

kalitidir. Bu esa, o'z navbatida, kelajak avlodning ma'naviy-axloqiy, madaniy va ilmiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirova M., "Interfaol metodlar asosida dars o'tish", Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020. — 168 bet.
2. Shodmonova Sh., "Boshlang'ich ta'lim metodikasi", Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2021. — 214 bet.
3. Karimova D., "Innovatsion pedagogik texnologiyalar", Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2019. — 190 bet.
4. Axmedova N., "Ona tili darslarida interfaol metodlar", Pedagogika va psixologiya jurnal, 2022, №3, 45–52 betlar.
5. Xalq ta'limi vazirligi. "Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma", Toshkent, 2022. — 120 bet.
6. G'anieva L., "Pedagogik texnologiyalar va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni", Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. — 135 bet.
7. Saidov B., "Zamonaviy ta'lim uslublari", Toshkent: Ta'lim nashriyoti, 2020. — 200 bet.
8. Internet manbasi:
 - www.ziynet.uz – Ona tili va adabiyot faniga oid metodik materiallar;
 - www.pedagog.uz – Ta'lim metodikasi va yangiliklar portali.
9. Vasilieva I. "Interactive teaching methods in primary school language lessons", International Journal of Education and Practice, 2021, Vol. 9, No. 4, pp. 102-110.
10. Jones P., "Effective Interactive Learning Strategies", New York: Educational Publishers, 2019. — 150 p.